

MAS'ULIYATI CHEKLANGAN JAMIYATLARDA AUDITORLIK TEKSHIRUVINING MAQSADI VA TURLARI

Ilmiy rahbar: Andijon davlat texnika instituti
“Buxgalteriya hisobi va menejment” kafedrası
katta o‘qituvchisi **Bo‘stonova Nilufar**
Ismoilov Shukurbek Shodilbek o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti

Buxgalteriya hisobi va audit yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Maqolada mas’uliyati cheklangan jamiyatlarda (MChJ) auditorlik tekshiruvining maqsadlari va turlari tahlil qilinadi. Auditorlik tekshiruvining asosiy maqsadi sifatida moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va shaffofligini ta’minlash, xalqaro buxgalteriya standartlariga (IFRS) muvofiqligini tekshirish ko‘rsatiladi. Tekshiruv turlari, jumladan, majburiy va tashabbuskor auditorlik, ichki va tashqi audit tahlil qilinadi. O‘zbekiston qonunchiligidagi MChJlarda auditorlik faoliyatining xususiyatlari, shu jumladan, normativ talablar va amaliy qo‘llanilishi muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: mas’uliyati cheklangan jamiyatlar, auditorlik tekshiruvi, moliyaviy hisobotlar, xalqaro buxgalteriya standartlari, normativ talablar.

Kirish. Mas’uliyati cheklangan jamiyatlar (MChJ) O‘zbekiston iqtisodiyotida muhim o‘rin tutadi. MChJlar, o‘zlarining tuzilishi va faoliyatlari bilan, ko‘plab kichik va o‘rta bizneslar uchun qulay shaklni taqdim etadi. Biroq, MChJlarning muvaffaqiyatli faoliyati uchun moliyaviy hisobotlarni to‘g‘ri tayyorlash va nazorat qilish juda muhimdir. Quyida auditorlik tekshiruvining maqsadlari va turlari haqida batafsil ma’lumot beramiz. Auditorlik tekshiruvining maqsadlari:

✓ MChJlar uchun moliyaviy hisobotlar muhim ahamiyatga ega, chunki ular investorlar, kredit beruvchilar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun asosiy axborot

manbai hisoblanadi [1]. Auditorlik tekshiruvi moliyaviy hisobotlarning to'g'ri va ishonchli ekanligini tasdiqlashga yordam beradi.

✓ Auditorlar MChJning ichki nazorat tizimini baholash orqali moliyaviy operatsiyalarni boshqarish va xatolarni oldini olishga yordam beradi. Bu jarayon ichki nazoratning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

✓ Auditorlik tekshiruvi davomida moliyaviy operatsiyalar tahlil qilinadi, bu esa MChJning moliyaviy holatini yaxshilash imkonini beradi. Auditorlar turli ko'rsatkichlarni baholash orqali korxonaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi.

✓ MChJlar uchun qonunlar va normativ hujjatlarga rioya qilish juda muhimdir. Auditorlar qonunlarga moslikni nazorat qilib, potentsial qonunbuzarliklarni aniqlashga yordam beradi.

✓ Moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi auditorlik tekshiruvi orqali tasdiqlanganda, investorlar va kredit beruvchilar MChJga investitsiya kiritishga tayyor bo'lishadi. Bu esa korxonaning rivojlanishiga yordam beradi.

Auditorlik tekshiruvi bir necha turlarga bo'linadi. Har bir tur o'z maqsadlari va uslublariga ega.

➤ Moliya auditi moliyaviy hisobotlarning to'g'riligini va ishonchliligini baholashga qaratilgan. Auditorlar hisob-kitoblarni, balanslarni va foyda-zarar hisobotlarini tekshirib, ularning qonunlarga va standartlarga mosligini aniqlaydilar.

➤ Ichki audit MChJning ichki nazorat tizimini baholashga qaratilgan. Ichki auditorlar korxonaning ichki jarayonlarini tahlil qilib, samaradorlikni oshirish va xatolarni kamaytirish uchun tavsiyalar berishadi [2].

➤ Tashqi auditorlar mustaqil ravishda MChJning moliyaviy hisobotlarini tekshiradilar. Ular korxona faoliyatiga tashqaridan qarab, moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini tasdiqlaydilar.

➤ Xalqaro audit kompaniyalari tomonidan amalga oshiriladigan audit turidir. Bu turdagi audit xalqaro standartlarga muvofiq amalga oshiriladi va ko'pincha xorijiy investorlar uchun muhimdir.

➤ Maxsus audit aniq bir soha yoki masala bo'yicha o'tkaziladi. Masalan, MChJning soliq to'lovlari yoki boshqa moliyaviy majburiyatlarini tekshirish uchun maxsus audit o'tkazilishi mumkin.

Auditorlik tekshiruvi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va shaffofligini ta'minlash uchun muhim jarayon hisoblanadi. Bu jarayonning asosiy maqsadi, avvalo, kompaniyaning moliyaviy holatini aniq va to'g'ri aks ettirishdir [3]. Auditorlar, mustaqil mutaxassislar sifatida, moliyaviy hisobotlarni tekshirib, ularning to'g'riligini, shaffofligini va xalqaro buxgalteriya standartlariga (IFRS) muvofiqligini baholaydilar. Ushbu jarayon, nafaqat kompaniyaning ichki manfaatdor tomonlari, balki tashqi investorlar, kredit beruvchilar va boshqa manfaatdorlar uchun ham muhimdir.

Moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi - bu auditorlik tekshiruvining eng asosiy maqsadlaridan biridir. Auditorlar hisobotlarni tekshirish jarayonida muhim ko'rsatkichlar va hisob-kitoblarni tahlil qiladilar. Ular kompaniyaning balansida ko'rsatilgan aktivlar va passivlar, foyda-zarar hisobotidagi daromad va xarajalar, shuningdek, naqd pul oqimlari haqidagi ma'lumotlarni aniqlik bilan tekshirib chiqadilar. Auditorlar, shuningdek, hisob siyosati va ichki nazorat tizimini baholash orqali hisobotlarning ishonchliligini oshirishga yordam beradilar.

Shaffoflik - bu auditorlik tekshiruvi jarayonida yana bir muhim jihatdir. Kompaniyaning moliyaviy hisobotlari shaffof bo'lishi kerak, ya'ni ular oson tushunilishi va tahlil qilinishi lozim. Auditorlar hisobotlarda mavjud bo'lgan har qanday noaniqlik yoki tushunmovchiliklarni aniqlashga intilishadi. Bu jarayon, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlarga kompaniyaning moliyaviy holati haqida aniq tasavvur berishga yordam beradi. Shaffof hisobotlar, shuningdek, kompaniyaning obro'sini oshiradi va investorlarning ishonchini qozonishga yordam beradi.

Xalqaro buxgalteriya standartlari (IFRS) - bu moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda qo'llaniladigan xalqaro qoidalar to'plamidir. Auditorlik tekshiruvi jarayonida auditorlar kompaniyaning moliyaviy hisobotlarini IFRS ga muvofiqligini tekshiradilar [4]. Bu standartlarga rioya qilish kompaniyaning moliyaviy ma'lumotlarini xalqaro miqyosda solishtirish imkonini beradi. Auditorlar, shuningdek, IFRS ga muvofiq

tayyorlanmagan hisobotlarni aniqlashga yordam berishadi va bu borada tavsiyalar berishadi.

Auditorlik jarayoni bir necha bosqichlardan iborat. Birinchi bosqichda auditorlar kompaniyaning ichki nazorat tizimini baholaydilar va moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayonini tahlil qiladilar. Keyin ular hisobotlarni tekshirish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni to'playdilar. Bu bosqichda auditorlar hisob-kitoblarni o'rganib chiqib, mavjud xatolarni aniqlashga harakat qiladilar. Nihoyat, auditorlar o'z topilmalarini hujjatlashtirib, hisobot tayyorlaydilar. Ushbu hisobotda auditorlarning fikrlari, tavsiyalar va aniqlangan xatolar haqida ma'lumot beriladi.

O'zbekiston qonunchiligida MChJ (Mas'uliyati cheklangan jamiyat)larda auditorlik faoliyati muhim o'rin tutadi. MChJlar, o'z faoliyatida moliyaviy hisobotlarni tayyorlash va ularni nazorat qilishda auditorlik xizmatlaridan foydalanadilar. Auditorlik faoliyatining asosiy maqsadi, MChJlarning moliyaviy hisobotlarining ishonchliligini ta'minlash, shaffofligini oshirish va investorlar, kredit beruvchilar hamda boshqa manfaatdor tomonlar uchun aniq ma'lumotlarni taqdim etishdir.

O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini tartibga soluvchi asosiy normativ hujjatlar "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonun va O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan boshqa me'yoriy hujjatlardir. Ushbu qonun auditorlik faoliyatining asosiy prinsiplari, auditorlarning huquq va majburiyatlari, shuningdek, auditorlik tashkilotlari faoliyatini tartibga soluvchi qoidalarni belgilaydi.

MChJlarda auditorlik faoliyatini amalga oshirishda quyidagi asosiy talablar mavjud:

- Auditorlar O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan berilgan sertifikatga ega bo'lishlari kerak. Bu, o'z navbatida, auditorning malakasini va bilim darajasini tasdiqlaydi.
- Auditorlar o'z faoliyatlarini mustaqil ravishda amalga oshirishlari lozim. Bu, ularning hisobotlarini ta'sir qiluvchi har qanday manfaatlardan xoli bo'lishini ta'minlaydi.

- Auditorlik faoliyati xalqaro auditorlik standartlariga (ISA) muvofiq amalga oshirilishi kerak. Bu, auditorlik jarayonining sifatini oshirishga yordam beradi.
- Auditorlar o'z faoliyatlarini hujjatlashtirishlari va audit jarayonida to'plangan barcha materiallarni saqlashlari zarur [5]. Bu kelgusida audit faoliyatining shaffofligini ta'minlaydi.

MChJlarda auditorlik faoliyatining amaliy qo'llanilishi bir necha bosqichdan iborat. Birinchi bosqichda auditorlar kompaniyaning ichki nazorat tizimini tahlil qiladilar. Bu bosqichda ular kompaniyaning moliyaviy hisobotlarini tayyorlash jarayonini o'rganadilar va mavjud ichki nazorat mexanizmlarini baholaydilar. Keyingi bosqichda auditorlar moliyaviy hisobotlarni tekshirish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni to'playdilar [6]. Ular hisob-kitoblarni tekshirib, xatolar yoki noaniqliklarni aniqlashga harakat qiladilar. Bu jarayonda auditorlar kompaniyaning balansida ko'rsatilgan aktivlar va passivlar, foyda-zarar hisobotidagi daromad va xarajatlar, shuningdek, naqd pul oqimlari haqidagi ma'lumotlarni diqqat bilan tahlil qiladilar.

Auditorlik jarayonining so'nggi bosqichida auditorlar o'z topilmalarini hujjatlashtirib, audit hisobotini tayyorlaydilar. Ushbu hisobotda auditorlarning fikrlari, tavsiyalar va aniqlangan xatolar haqida ma'lumot beriladi. Audit hisobotining natijalari MChJning rahbariyati va boshqaruv organlari uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, kelgusidagi qarorlarni qabul qilishda yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston qonunchiligida MChJlarda auditorlik faoliyati moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlash va kompaniyaning obro'sini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Auditorlar o'z faoliyatlarini mustaqil va professional tarzda amalga oshirishi, xalqaro standartlarga muvofiq bo'lishi va hujjatlarni to'g'ri yuritishi zarur. Shunday qilib, auditorlik faoliyati MChJlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga va investorlarning ishonchini qozonishga yordam beradi. Bu jarayon, nafaqat kompaniyaning ichki manfaatdor tomonlari uchun, balki tashqi investorlar va boshqa manfaatdorlar uchun ham muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bahodirovich, Xalilov Bahromjon. "AUDITORLIK TEKSHIRUVLAR NATIJALARINI UMUMLASHTIRISH VA BAHOLASH." *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS* 1.3 (2024): 245-251.
2. Abdumannonovna, Turumova Dildora, and Islomov Diyorbek Baxtiyor ogli. "Auditorlik Tekshiruvida Muhimlik Va Risk Tushunchasi." *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies*. Vol. 14. 2025.
3. Abdumannonovna, Turumova Dildora. "Auditorlik Tekshiruvini Rejalashtirishning Muhimligi Va Afzalliklari." *International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies*. Vol. 16. 2025.
4. Zebiniso, Xatamova, and Egamberdiyev Shavkatbek. "ACCOUNTING AND ECONOMIC ANALYSIS: AN INTEGRATED APPROACH TO CALCULATING FINANCIAL INDICATORS." *Modern education and development* 19.4 (2025): 8-13.
5. Norboyeva, D., and S. Tursunqulova. "AUDITORLIK FAOLIYATIDA EKSPERTNING AHAMIYATI." *Russian-Uzbekistan Conference*. 2024.
6. Bahodirovich, Xalilov Bahromjon. "AUDITORLIK TASHKILOTINING HUQUQLARI, MAJBURIYATLARI VA JAVOBGARLIGI." *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS* 1.3 (2024): 31-37.